

# Utvalg om lønnsdannelsen

## Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi

Steinar Holden

9. desember 2013

# Mandatet

## Utvalget skal

- vurdere erfaringene med lønnsdannelsen gjennom de 12 årene som er gått siden handlingsregelen og inflasjonsmålet for pengepolitikken ble innført
- drøfte makroøkonomiske utviklingstrekk som kan skape utfordringer for norsk økonomi og lønnsdannelsen framover, herunder:
  - høy lønnsvekst og høyt kostnadsnivå
  - voksende petroleumsnæring med høy lønnsevne
  - økt tilgang på arbeidskraft fra EU etter 2004
  - produktivitetsveksten har falt de senere år

## Sammensetning av utvalget

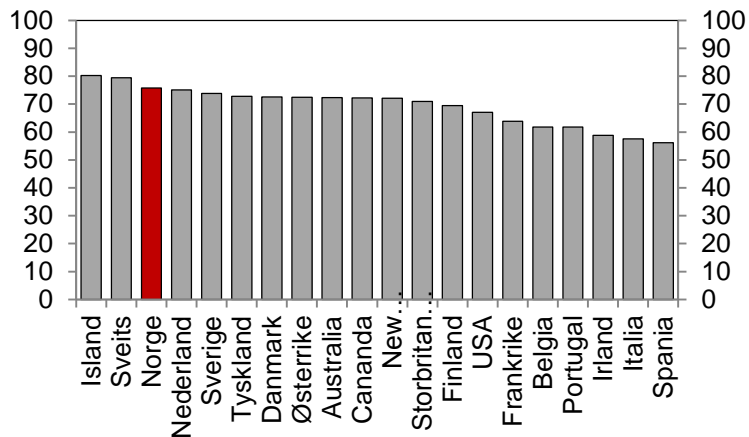
- Professor Steinar Holden (utvalgsleder)
- Sjeføkonom Stein Reegård, LO  
Sjeføkonom Erik Orskaug, Unio  
Sjeføkonom Helle Stensbak, YS  
Assisterende forhandlingssjef Greta Torbergsen, Akademikerne
- Avdelingsdirektør Torill Lødemel, NHO  
Sjeføkonom Per Richard Johansen, KS  
Direktør Lars Haartveit, Virke  
Prosjektdirektør Lars Haukaas, Spekter
- Ass. departementsråd Målfrid Bjærum, Arbeidsdep.  
Avdelingsdirektør Arent Skjæveland, Finansdep.  
Forsker Brita Bye, Statistisk sentralbyrå

## Utvalgets hovedkonklusjoner

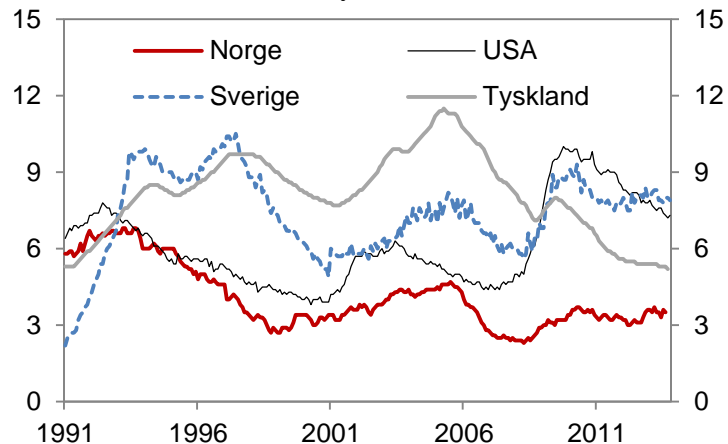
- Det inntektspolitiske samarbeidet har bidratt til en god utvikling i Norge
- Utvalget slutter opp om frontfagsmodellen
- Det høye kostnadsnivået reflekterer høy produktivitet og store bytteforholdsgevinster, men er en utfordring for konkurranseutsatte virksomheter
- Nedtrappingen av petroleumsvirksomheten vil kunne utfordre stabiliteten i norsk økonomi
- Arbeidsinnvandring skaper nye utfordringer for lønnsdannelsen
- Lønnsdannelsen må bidra til økt produktivitet i alle sektorer

# God utvikling i Norge

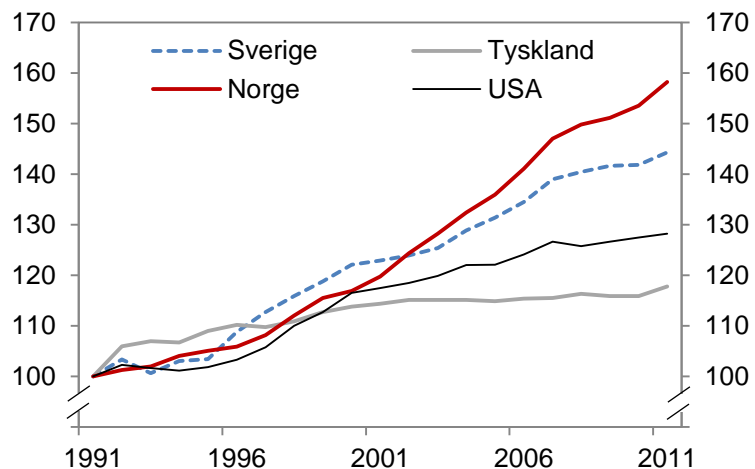
A. Sysselsetting. Andel av befolkningen i alderen 15-64 år i 2012. Prosent



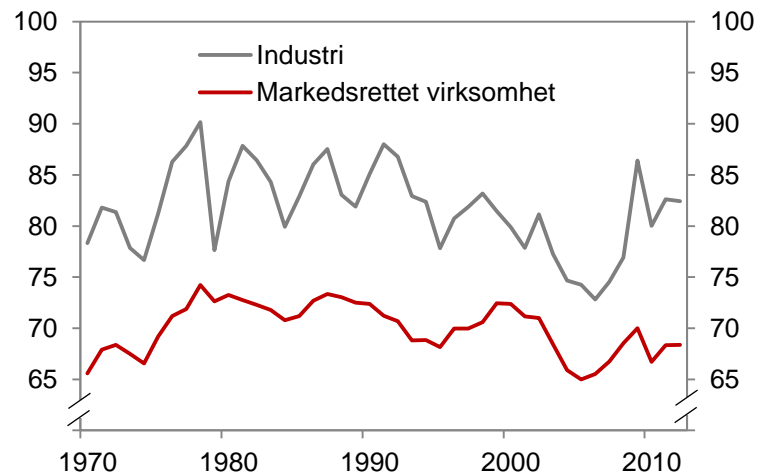
B. Arbeidsledighet. Sesongjustert. Prosent av arbeidsstyrken



C. Reallønn<sup>1</sup>. Indeks 1991=100

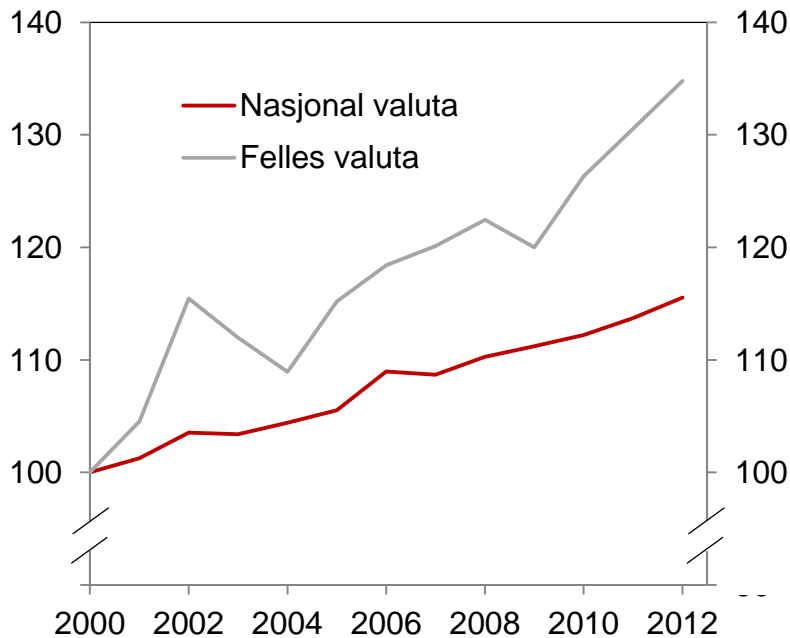


D. Lønnskostnadsandel i fastlandsøkonomien



# Høy lønnsvekst og styrket krone har gitt et høyt kostnadsnivå

A. Relative timelønnskostnader i industrien.  
Indeks 2000 = 100



B. Konkurranskursindeksen. Stigende kurve betyr sterkere krone. Indeks 2000=100.



## Høyt kostnadsnivå en utfordring

- Det høye kostnadsnivået reflekterer høy produktivitet og store bytteforholdsgevinster
- Innebærer en utfordring for k-sektor
- Andre områder utsettes for økende konkurranse
- For å redusere risikoen for en sterk nedbygging av k-sektor, bør ikke den kostnadsmessige konkurranseevnen svekkes ytterligere
- På lengre sikt er det trolig nødvendig med en forbedring, særlig dersom oljeprisen skulle falle markert
- Moderat lønnsvekst vil bidra til bedre konkurranseevne både direkte, og indirekte gjennom lavere rente og svakere kronekurs. Det vil gi tryggere grunnlag for høy sysselsetting og lav arbeidsledighet framover

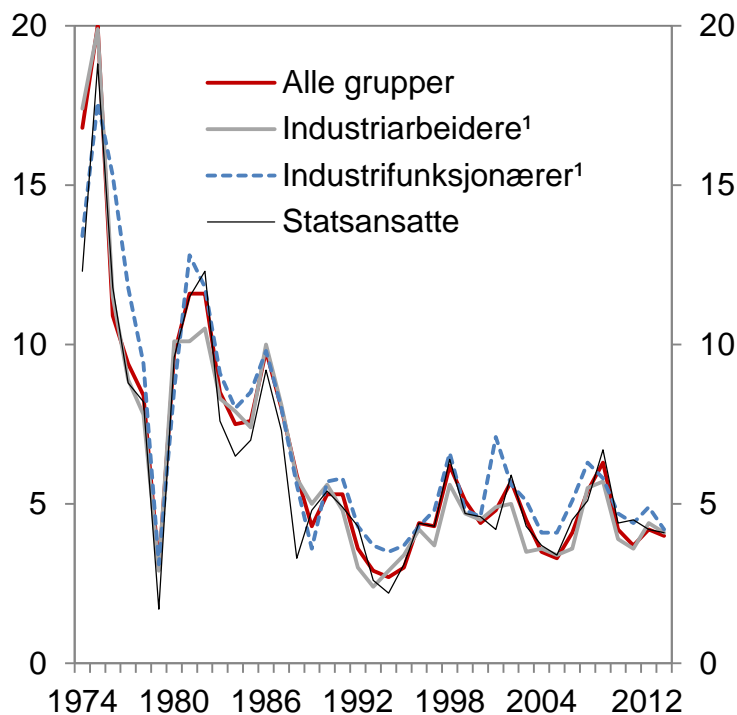
## Utvalget slutter opp om frontfagsmodellen

- Lønnsveksten må være tilpasset den sektoren som er utsatt for internasjonal konkurranse
- Derfor bør lønnsveksten i industrien for arbeidere og funksjonærer samlet være normgivende for lønnsveksten i resten av økonomien
- Frontfagsoppgjøret har direkte gjennomslag i en rekke andre oppgjør

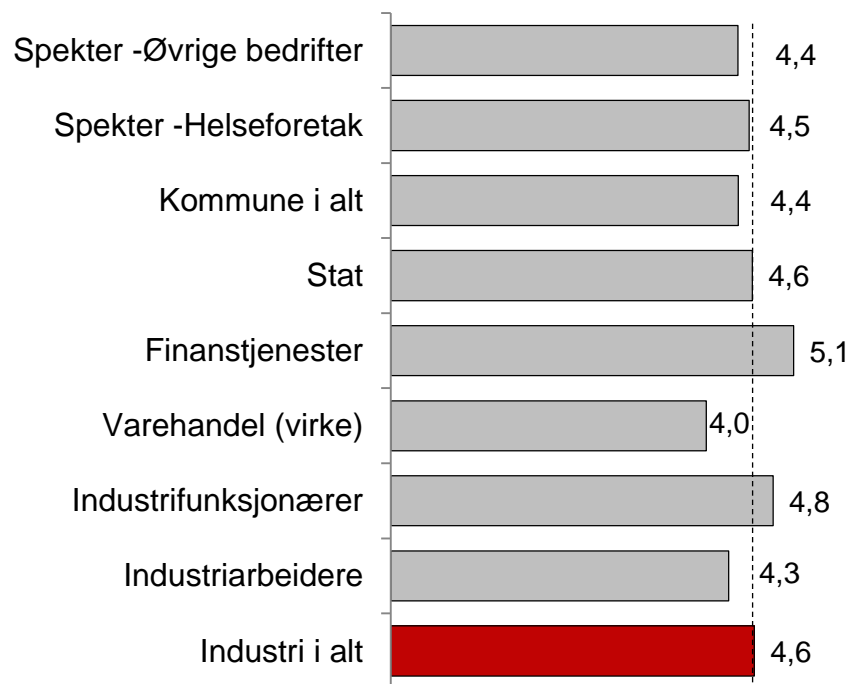


# Stor grad av parallellitet i årslønnsveksten

Årslønnsvekst



Gjennomsnittlig årslønnsvekst 2000-2012

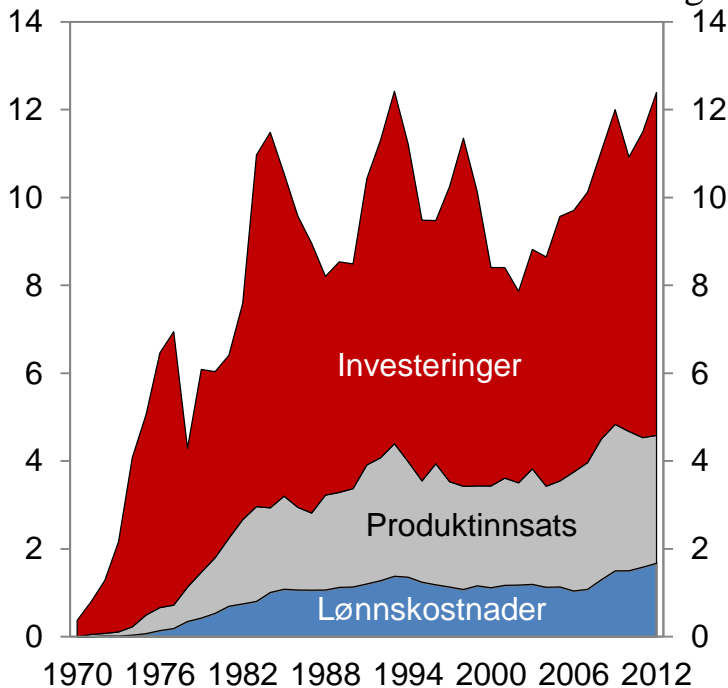


# Utvalget slutter opp om frontfagsmodellen

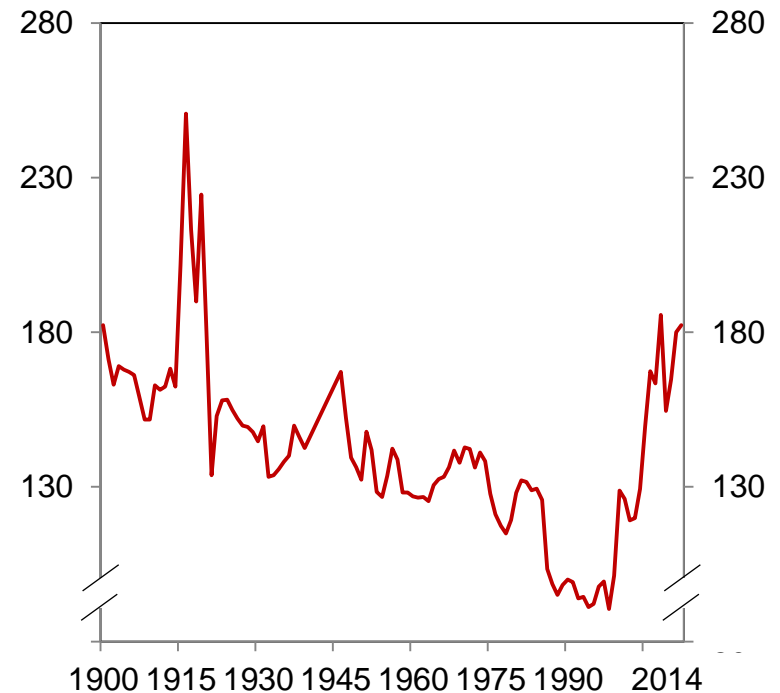
- Lønnsveksten må være tilpasset den sektoren som er utsatt for internasjonal konkurranse
- Derfor bør lønnsveksten i industrien for arbeidere og funksjonærer samlet være normgivende for lønnsveksten i resten av økonomien
- Frontfagsoppgjøret har direkte gjennomslag i en rekke andre oppgjør
- Etter frontfagsoppgjøret bør NHO, i forståelse med LO, angi en troverdig ramme for den samlede årslønnsveksten i industrien
- Koordinering og dialog bidrar til felles virkelighetsoppfatning om utsiktene framover
- Profilen i frontfaget skal ikke overføres til andre sektorer, men bestemmes på bakgrunn av behovene i de enkelte sektorene

# Økt etterspørsel fra petroleumsvirksomheten og en markert forbedring i bytteforholdet

A. Nettoetterspørsel fra petroleumsvirksomheten målt som andel av BNP Fastlands-Norge



B. Bytteforhold. Indeks 1990=100



## Sammensetningen av frontfaget

- Høy vekst og god lønnsevne har ført til klart høyere lønnsvekst i leverandørvirksomheten enn ellers i konkurranseutsatt sektor
  - Taler for at leverandørvirksomhet tas ut av frontfaget

### **Men:**

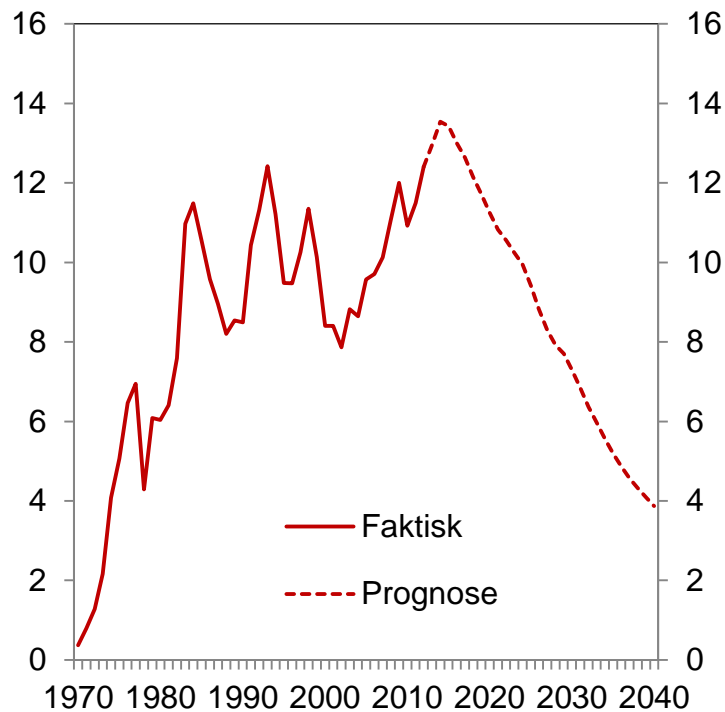
- Frontfaget må fungere som en troverdig norm for lønnsveksten over tid – kan ikke designe frontfaget med sikte på lavest mulig lønnsvekst
- Industrioverenskomsten er rimelig representativ for fastlandsbasert konkurranseutsatt sektor
- Leverandørvirksomheten møter økende internasjonal konkurranse
- Utvalget ser ikke behov for å endre frontfaget nå

# Petroleumsvirksomheten vil etter hvert trappes ned

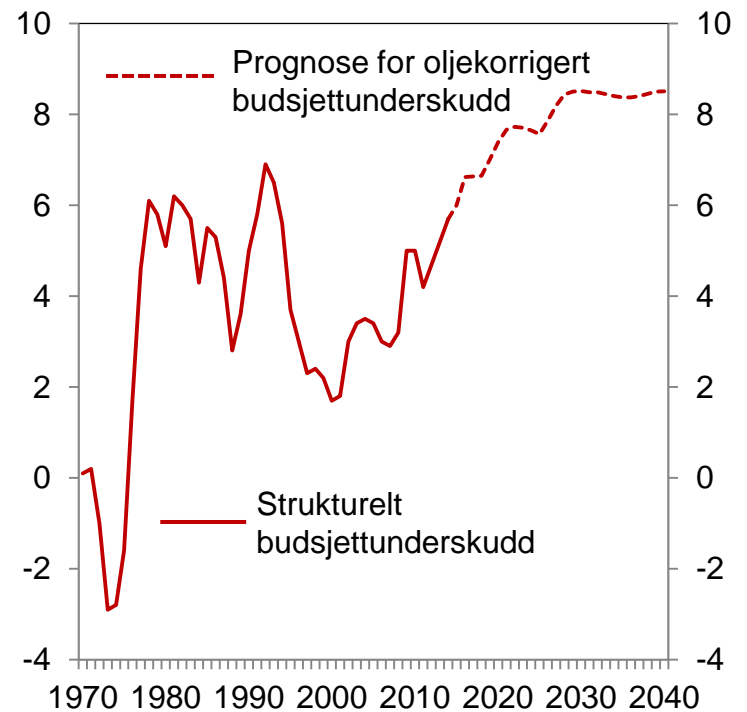
- Nedtrappingen av petroleumsvirksomheten vil kunne utfordre stabiliteten i norsk økonomi
- En forskyvning i tid av deler av virksomheten vil kunne bidra til en jevnere utvikling
- En gradvis nedgang vil delvis bli motvirket av en gradvis økt bruk av oljeinntekter over statsbudsjettet, i takt med økningen i fondskapitalen. Dette forutsetter en forholdsvis jevn innfasing og tilbakeholdenhet med å øke bruken av oljeinntekter opp mot fireprosentbanen

# Etterspørsel fra petroleumsvirksomheten og budsjettunderskudd

Etterspørsel fra petroleumsvirksomheten



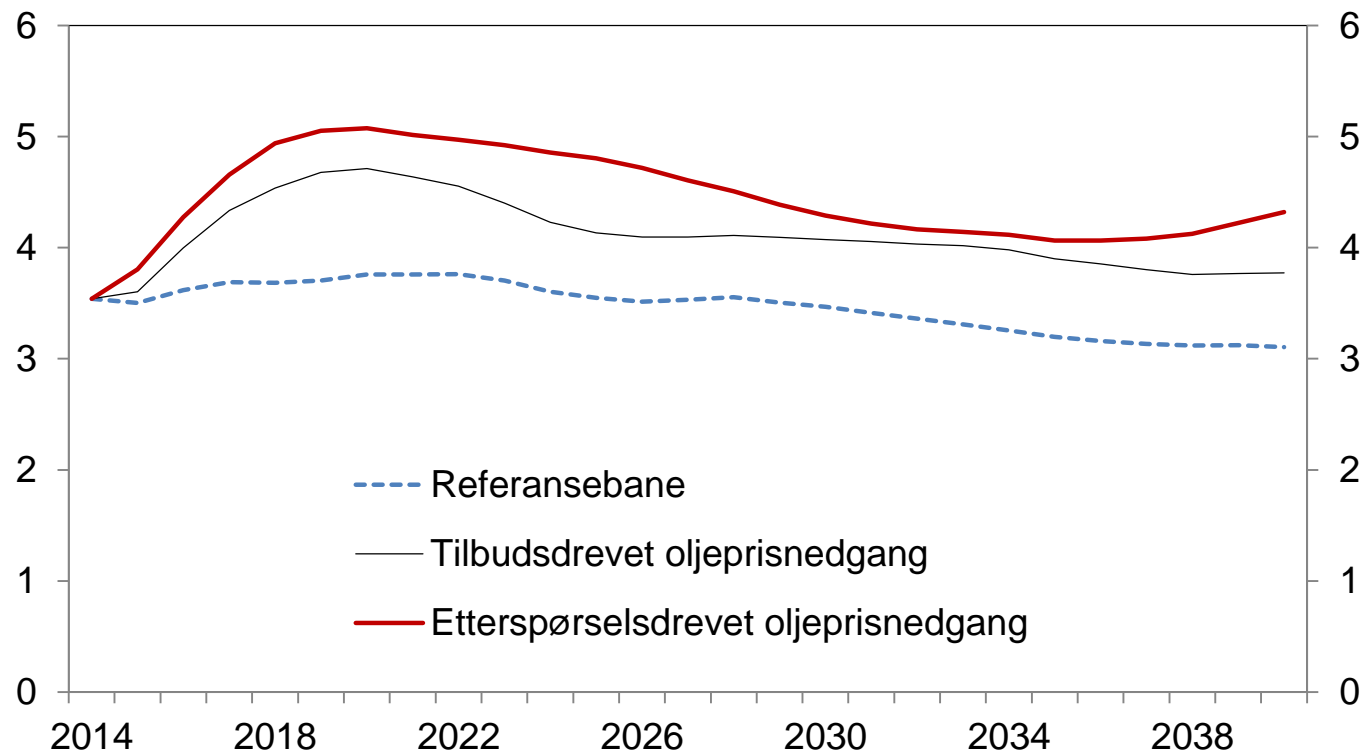
Budsjettunderskudd som andel av trend BNP Fastlands-Norge



# Petroleumsvirksomheten vil etter hvert trappes ned

- Nedtrappingen av petroleumsvirksomheten vil kunne utfordre stabiliteten i norsk økonomi
- En forskyvning i tid av deler av virksomheten vil kunne bidra til en jevnere utvikling
- En gradvis nedgang vil delvis bli motvirket av en gradvis økt bruk av oljeinntekter over statsbudsjettet, i takt med økningen i fondskapitalen. Dette forutsetter en forholdsvis jevn innfasing og tilbakeholdenhet med å øke bruken av oljeinntekter opp mot fireprosentbanen
- Større konsekvenser om betydelig svakere vekst i verdensøkonomien fører til kraftig fall i oljeprisen
- En koordinert lønnsdannelse gjennom frontfagsmodellen godt egnet til å bidra til en tilpasning til et lavere kostnadsnivå for å bedre konkurranseevnen

## Fall i oljeprisen kan gi økt arbeidsledighet

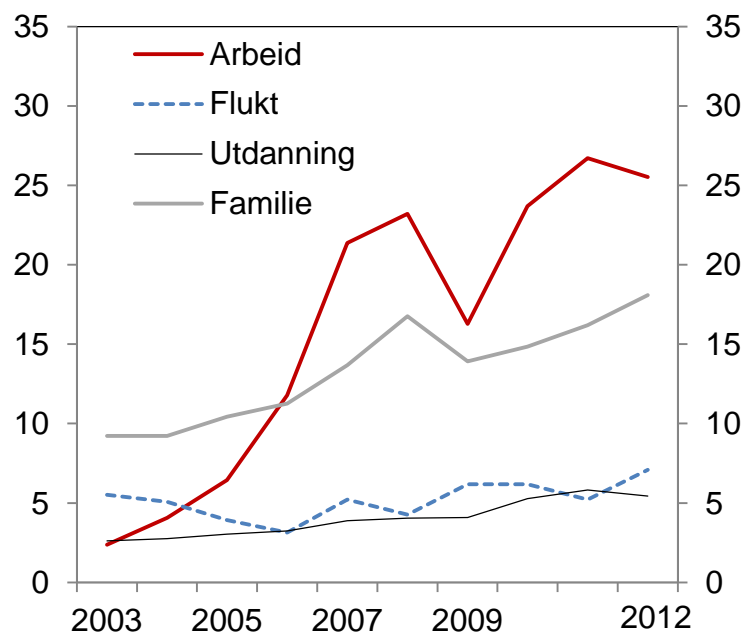




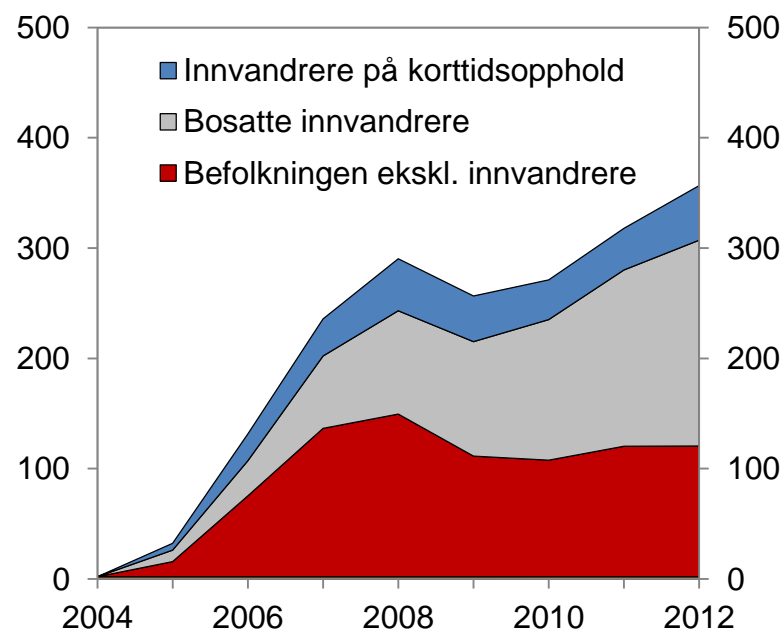
# Arbeidsinnvandringen har økt betydelig

Markert oppgang i innvandringen til Norge etter 2004

A. Bruttoinnvandring etter innvandringsgrunn. 1000 personer. Årlige tall<sup>1</sup>

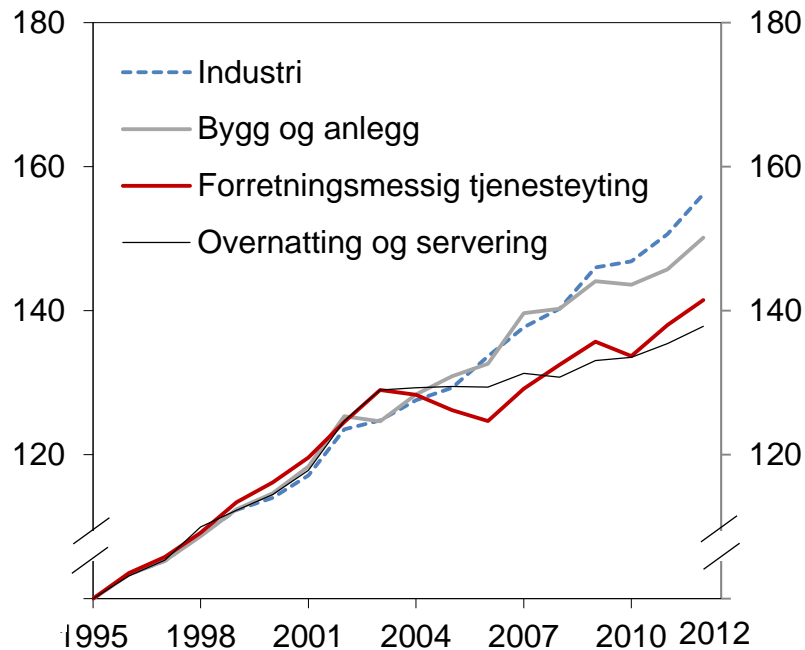


B. Sysselsatte personer etter bostatus (i 1000). Akkumulert vekst fra 2004 (4. kvartal hvert år)

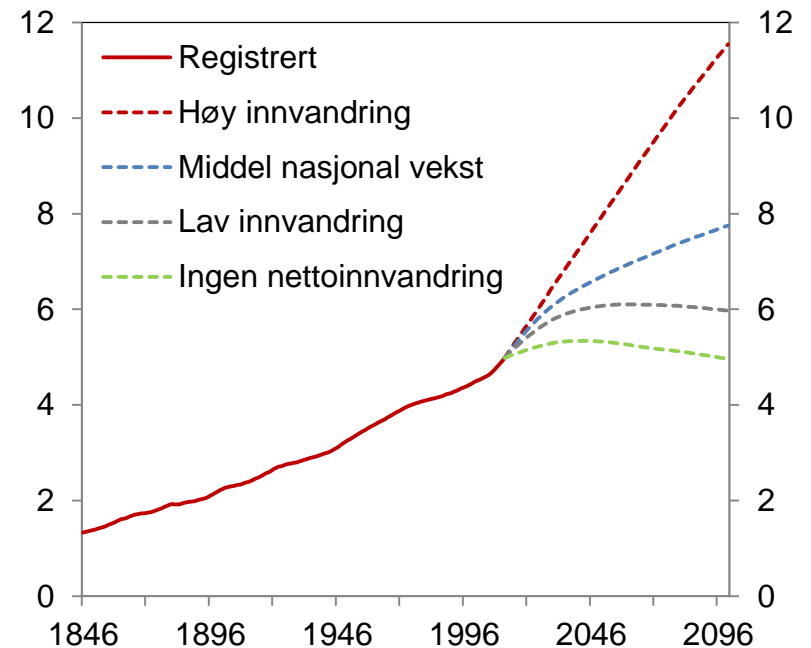


# Lønnsutvikling i utvalgte bransjer og befolkningsframskriving

A. Reallønn per utførte timeverk etter næring (NR). Indeks (1995=100)



B. Folketallet i Norge. Registrert 1850-2013 og framskrevet 2013-2100. Millioner mennesker<sup>1</sup>



# Arbeidsinnvandring gir utfordringer for lønnsdannelsen

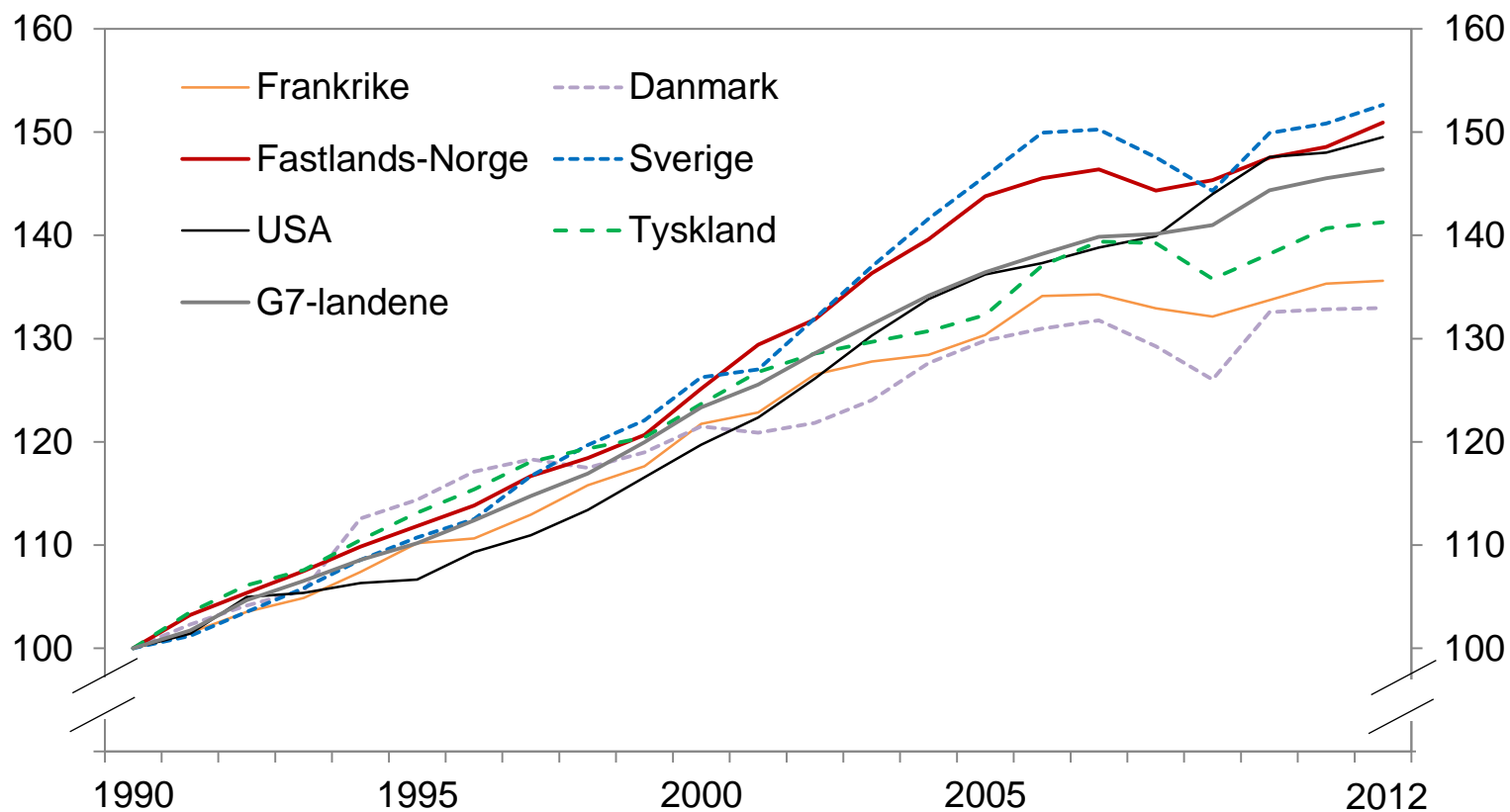
- Omfanget av arbeidsinnvandring bestemmes i stor grad av mulighetene til å få jobb i Norge
- Forskjellen i levestandard og arbeidsledighet taler for at mange europeere vil ønske å komme til Norge for å søke arbeid også i årene framover
- Arbeidsinnvandringen har avhjulpet flaskehalsproblemer i arbeidsmarkedet og dempet lønnspresset i økonomien
- Gevinsten ved arbeidsinnvandring, både for innvandrerne selv og det norske samfunnet, avhenger av at de kommer og forblir i produktive jobber
- Høy innvandring kan gjøre det mer krevende å opprettholde organisasjonsgraden og at vanlige standarder følges i arbeidsmarkedet

## Bruke handlingsrommet slik at innvandringen fungerer best mulig

- Det er nødvendig med ordninger for å motvirke sosial dumping og lavlønnskonkurransen i lang tid framover
- Allmenngjøringsinstituttet spiller en viktig rolle ved å motvirke svært lave lønninger i en del bransjer, men kan også ha problematiske sider
- Også gode kontrollordninger under Arbeidstilsynet og andre relevante instanser som politiet og skatteetaten, og godt samspill mellom instansene, er viktig
- Trygdeordninger må gi insentiver til å jobbe, både for de som allerede er bosatt i Norge og for innvandrere

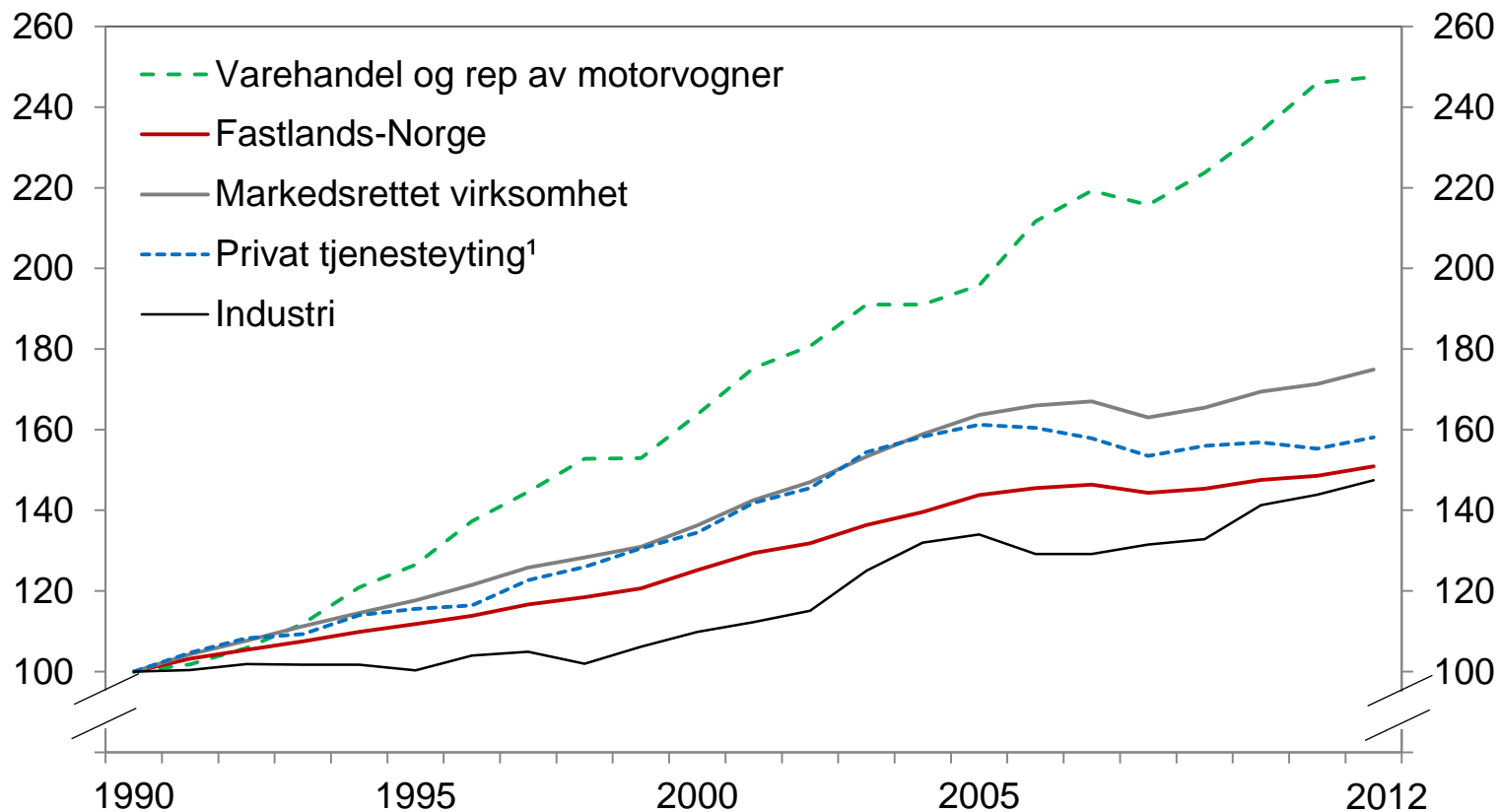
# Arbeidsproduktiviteten i ulike land

A. Arbeidsproduktiviteten i noen land. Indeks 1990=100



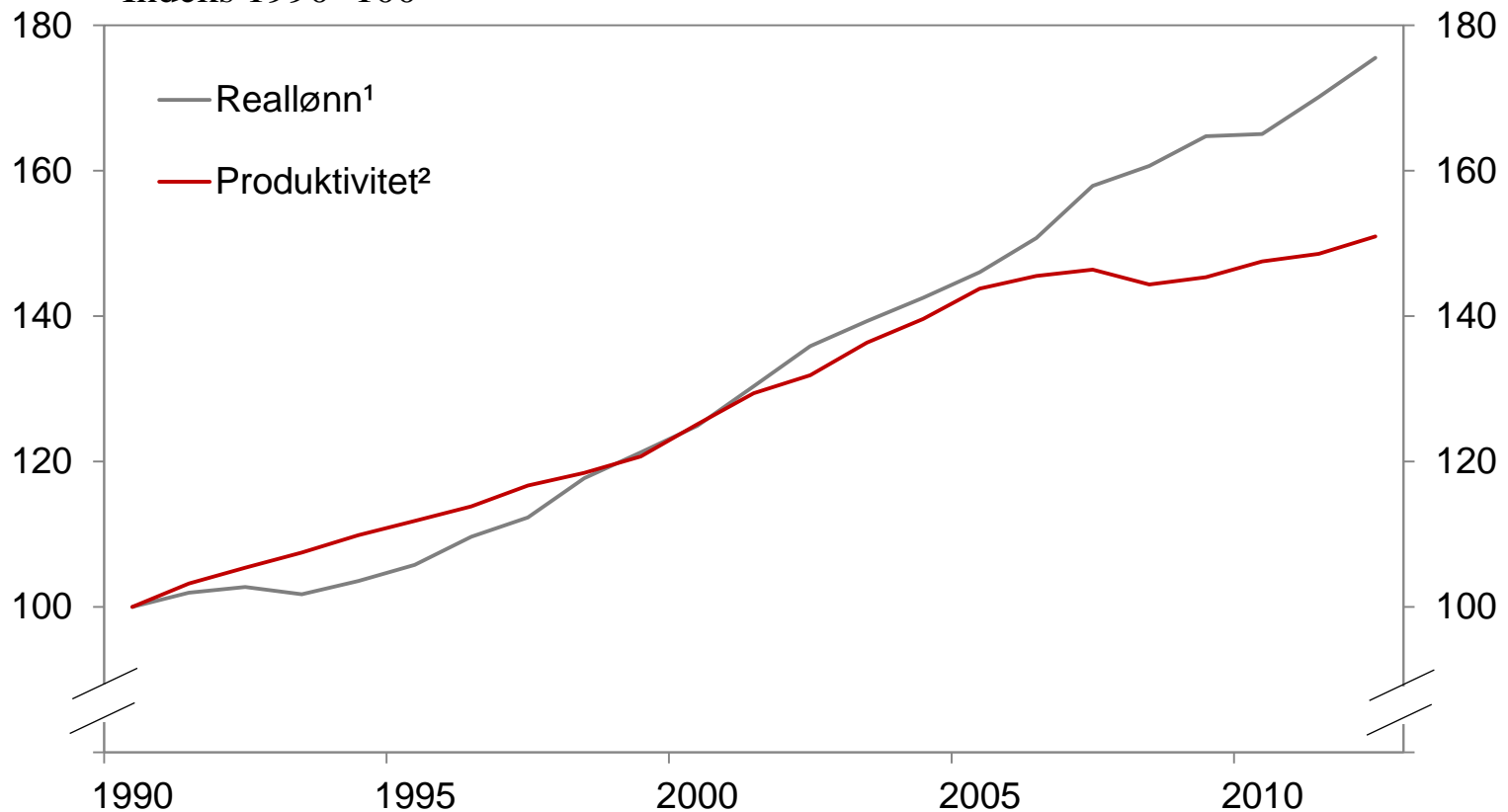
# Arbeidsproduktiviteten i ulike bransjer

## B. Arbeidsproduktiviteten i fastlandsøkonomien. Indeks 1990=100

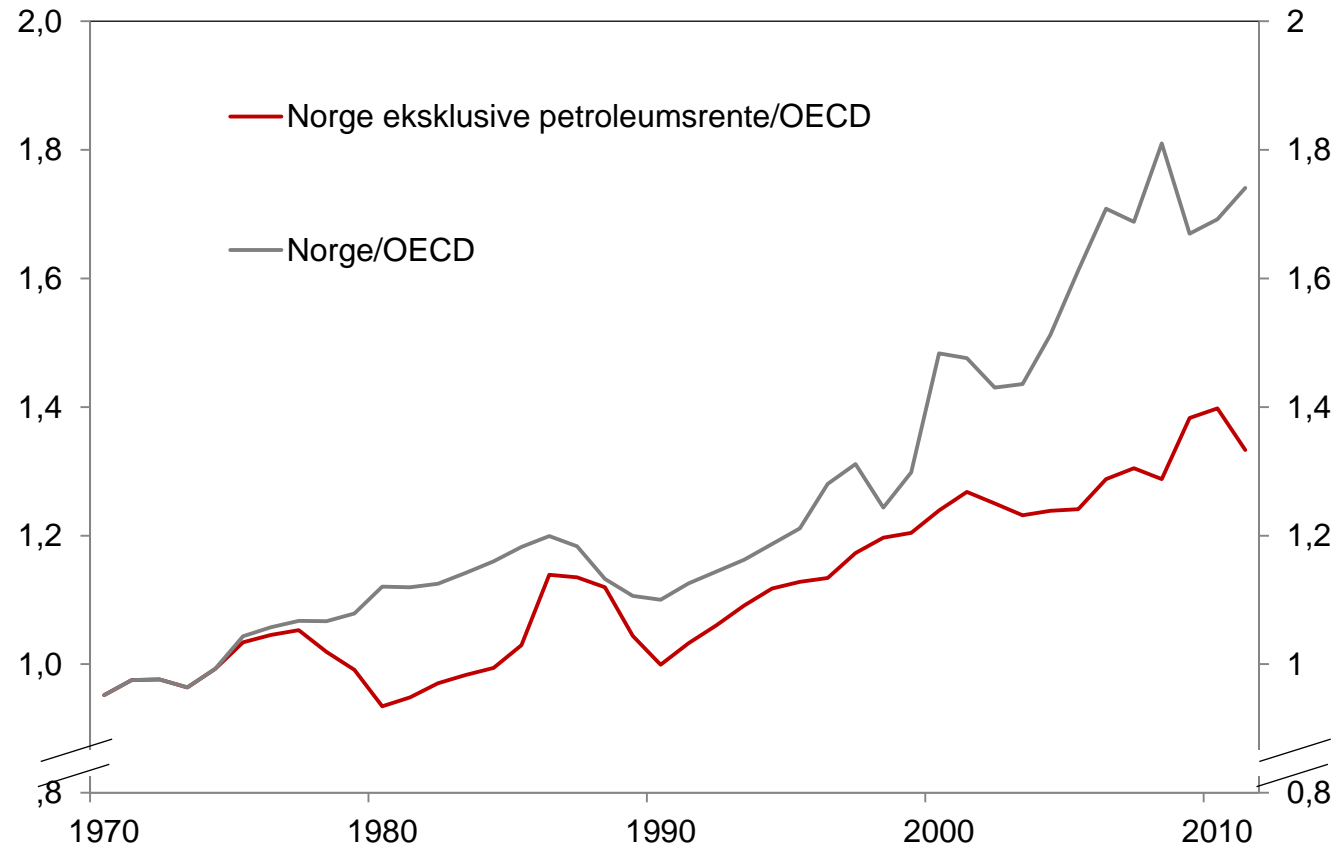


# Produktivitet og lønnskostnader

A. Utvikling i produktivitet og reallønninger i fastlandsøkonomien.  
Indeks 1990=100



# BNP per innbygger i Norge relativt til OECD. Kjøpekraftspariteter





# Lønnsdannelse og produktivitet

- Koordinert lønnsdannelse => mindre lønnspress => lavere likevektsledighet
- Koordinert lønnsdannelse => mindre lønnsforskjeller
  - Lavproduktive jobber blir borte
  - Høyproduktive jobber blir mer lønnsomme
  - Økt produktivitet så lenge man greier å holde sysselsettingen oppe
- Lokale forhandlinger gir deling av verdiskapingen – gir gunstige insentiver
- Lokal fleksibilitet for å rekruttere, motivere og holde på arbeidskraften
- Koordinering kombinert med sentral og lokal lønnsdannelse kan i noen grad oppnå fordelene med alle typer lønnsdannelse

## Lønnsdannelsen må bidra til økt produktivitet i alle sektorer

- Mer effektiv bruk av samfunnets ressurser er den viktigste kilden til økt velstand
- Derfor er det viktig med innsats for å øke produktiviteten, både i offentlig og privat sektor
- Også i offentlig sektor er det viktig at lønnsoppgjørene bidrar til gode tjenester og høy produktivitet
- Lønnsdannelsen må være fleksibel nok til å understøtte en effektiv allokering av arbeidskraften og gi rom for nødvendige strukturelle endringer